

Η

ΑΡΧΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ (Α.Ε.Π.Π.)

1ο ΚΛΙΜΑΚΙΟ

Συνεδρίασε την 25-10-2021 με την εξής σύνθεση: Χρήστος Σώκος Πρόεδρος, Μιχαήλ Διαθεσόπουλος, Εισηγητής και Ευαγγελία Μιχολίτση σε αναπλήρωση της Αγγελικής Πουλοπούλου, Μέλος.

Για να εξετάσει την από 27-9-2021 Προδικαστική Προσφυγή με Γενικό Αριθμό Κατάθεσης (ΓΑΚ) Αρχής Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών (ΑΕΠΠ) 1826/28-9-2021 της Ένωσης οικονομικών φορέων με την επωνυμία «.....», νόμιμα εκπροσωπούμενης.

Κατά της αναθέτουσας αρχής «.....», νομίμως εκπροσωπούμενης.

Του παρεμβαίνοντος με την επωνυμία «.....» νομίμως εκπροσωπούμενου (πρώτη παρέμβαση).

Και του παρεμβαίνοντος με την επωνυμία «.....», νομίμως εκπροσωπούμενου (δεύτερη παρέμβαση).

Με την ως άνω προδικαστική προσφυγή, ο προσφεύγων ζητά την ακύρωση της κοινοποιηθείσας την 16-9-2021 Απόφασης 273/2021 της Οικονομικής Επιτροπής της αναθέτουσας, καθ' ο μέρος έκρινε αποδεκτές τις προσφορές των παρεμβαίνόντων, στο πλαίσιο της διαδικασίας σύναψης δημόσιας σύμβασης για την....., εκτιμώμενης άνευ ΦΠΑ αξίας 451.612,90 ευρώ, που και δημοσιεύθηκε στο ΚΗΜΔΗΣ ..... την 14-7-2021 και στο ΕΣΗΔΗΣ με συστημικό α/α.....

Η συζήτηση άρχισε αφού το Κλιμάκιο άκουσε τον Εισηγητή.

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα

Σκέφτηκε κατά το Νόμο

1. Επειδή, για την άσκηση της προσφυγής κατεβλήθη κατ' άρ. 5 ΠΔ 39/2017 και άρ. 363 Ν. 4412/2016 παράβολο με αρ. .... ποσού 2.259 ευρώ.

2. Επειδή, στο πλαίσιο διαδικασίας εμπίπτουσας στην αρμοδιότητα της ΑΕΠΠ λόγω αξίας και χρόνου δημοσίευσης, εμπροθέσμως κατά παρέκταση στην επόμενη εργάσιμη ημέρα, και μετ' εννόμου συμφέροντος ασκείται η από 27-9-2021 προσφυγή του τρίτου αποδεκτού μειοδότη κατά της από 16-9-2021 κοινοποιηθείσας εκτελεστής πράξης περάτωσης σταδίων δικαιολογητικών συμμετοχής-τεχνικών και οικονομικών προσφορών, καθ' ο μέρος κρίθηκαν αποδεκτοί οι προηγούμενοι αυτού μειοδότες και ήδη παρεμβαίνοντες. Εμπρόθεσμα και μετ' εννόμου συμφέροντος ασκείται η από 8-10-2021 πρώτη παρέμβαση και η από 11-10-2021, κατά παρέκταση στην επόμενη εργάσιμη ημέρα, δεύτερη παρέμβαση, μετά την από 30-9-2021 κοινοποίηση της προσφυγής. Επομένως, η προσφυγή και οι παρεμβάσεις πρέπει να γίνουν τυπικά δεκτές και να εξεταστούν περαιτέρω κατ' ουσία.

3. Επειδή, όσον αφορά το στρεφόμενο κατά του δεύτερου παρεμβαίνοντος καθ' ου ....., σκέλος της προσφυγής, η διακήρυξη μεταξύ άλλων και για τον ορισμό του δικαιώματος συμμετοχής, ως και του κριτηρίου επιλογής καταλληλότητας άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας, κατ' άρ. 21 («ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' Η σύμβαση ανατίθεται βάσει του κριτηρίου του άρθρου 14 της παρούσας, σε προσφέροντα ο οποίος δεν αποκλείεται από τη συμμετοχή βάσει της παρ. Α του άρθρου 22 της παρούσας και πληροί τα κριτήρια επιλογής των παρ. Β, Γ, Δ και Ε του άρθρου 22 της παρούσας. Άρθρο 21: Δικαιούμενοι συμμετοχής στη διαδικασία σύναψης σύμβασης 21.1 Δικαίωμα συμμετοχής έχουν φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ή ενώσεις αυτών που δραστηριοποιούνται στην κατηγορία/ες έργου στον Τομέα των Δημοσίων Έργων οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (Μ.Ε.Ε.Π.) που τηρείται στη Γ.Γ.Δ.Ε. του ΥΠ.Υ.ΜΕ.ΔΙ., και συγκεκριμένα στις ακόλουθες κατηγορίες έργων Μ.Ε.Ε.Π.: ΟΔΟΠΟΙΙΑΣ και ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΩΝ και ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ και ΥΔΡΑΥΛΙΚΑ και ΠΡΑΣΙΝΟΥ») και 22.Β («Ειδικά οι προσφέροντες που είναι εγκατεστημένοι στην Ελλάδα απαιτείται να είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (Μ.Ε.Ε.Π.) για το χρονικό διάστημα που εξακολουθούν να ισχύουν οι μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 65 του π.δ. 71/2019 ή στο

Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων Δημόσιων Έργων (ΜΗ.Ε.Ε.Δ.Ε.), από την έναρξη ισχύος του τελευταίου ή στα Μητρώα Περιφερειακών Ενοτήτων 130, ανά περίπτωση, στην κατηγορία/-ιες έργου του άρθρου 21 της παρούσας») αντίστοιχα της διακήρυξης, απαίτησε εγγραφή του προσφέροντος στην κατηγορία ΕΡΓΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ. Όπως προκύπτει από το ΤΕΥΔ του καθ' ου αυτός, καίτοι μετέχει ως μεμονωμένος διαγωνιζόμενος και όχι ως μέλος ένωσης, δεν είναι εγγεγραμμένος στην ανωτέρω κατηγορία και ούτως δεν έχει δικαίωμα συμμετοχής ούτε πληροί το ως άνω κριτήριο επιλογής, που σε αντίθεση με τα κριτήρια τεχνικής-επαγγελματικής ικανότητας και οικονομικής-χρηματοοικονομικής επάρκειας, όφειλε να πληροί αυτοπρόσωπα, αποκλεισμένης της δυνατότητας στήριξης επί τρίτου οικονομικού φορέα για το οικείο προσόν (άρ. 22ΣΤ διακήρυξης «Όσον αφορά τα κριτήρια της οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας και τα κριτήρια σχετικά με την τεχνική και επαγγελματική ικανότητα, ένας οικονομικός φορέας μπορεί, να στηρίζεται στις ικανότητες άλλων φορέων...»). Επομένως, αλυσιτελώς ο καθ' ου επικλήθηκε προς πλήρωση της οικείας απαίτησης και δη, ως προς την εν γένει κατηγορία έργων ΠΡΑΣΙΝΟΥ και όχι απλώς συγκεκριμένη τάξη επ' αυτής (ήτοι, δεν είναι καθόλου εγγεγραμμένος στην κατηγορία και δεν είναι τυχόν εγγεγραμμένος μεν, σε κατώτερη της απαιτούμενης τάξης, δε), στήριξη στον τρίτο....., είναι δε άνευ ετέρου αποκλειστέος, όπως βάσιμα η προσφεύγουσα προβάλλει. Προς τούτο άλλωστε και δεδομένου ότι η ..... δεν είναι συμπροσφέρουσα στο πλαίσιο ένωσης, είναι αδιάφορη η υποβολή συμφωνητικού κατά το οποίο η ..... θα αναλάβει την εκτέλεση των οικείων εργασιών, όπως και η εκ της ..... προβολή της ως άνω στήριξης ως στήριξης επί τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας. Και τούτο διότι η εγγραφή όχι απλά σε συγκεκριμένη τάξη της κατηγορίας ΠΡΑΣΙΝΟΥ, αλλά στην καταρχήν οικεία κατηγορία, αφορά κριτήριο καταλληλότητας άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας και προσδιορίζει το ίδιο το δικαίωμα συμμετοχής της....., δικαίωμα που η ....., ως μη εγγεγραμμένη στην οικεία κατηγορία δεν είχε.

4. Επειδή, όσον αφορά το κατά του παρεμβαίνοντος ..... σκέλος της προσφυγής, από επισκόπηση των εγγράφων της προσφοράς του, προκύπτει πως νομίμως υπέγραψε αυτά με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, που αναγνωρίζεται ως καθ' όλα έγκυρη και πιστοποιούμενη από εγκεκριμένα πιστοποιητικά, από το πρόγραμμα ανάγνωσης ACROBAT PDF READER. Η δε υπογραφή αναφέρει πως ως χρόνος υπογραφής σημαίνεται αυτός που προκύπτει από το ρολόι χρήστη, ήτοι του υπολογιστή του υπογράφοντος, τούτο όμως δεν σημαίνει ούτε έλλειψη εγκυρότητας της υπογραφής ούτε παράβαση όρου της διακήρυξης ή του νόμου, αφού ουδόλως ορίζουν ως προϋπόθεση εγκυρότητας προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής και την επιμέρους πιστοποίηση εκ τρίτου διαπιστευμένου φορέα και του χρόνου αυτής. Αλυσιτελώς δε η προσφεύγουσα επικαλείται τεχνική έκθεση που κατά την κρίση της καταλήγει στο απαράδεκτο της υπογραφής, αφού το ζήτημα είναι νομικό και όχι τεχνικό, το δε τεχνικό ζήτημα περιορίζεται στο ήδη ευθέως εκ της ανάγνωσης της υπογραφής από το ως άνω πρόγραμμα, προκύπτουν, ήτοι την προέλευση του χρόνου της από το ρολόι χρήστη, ενώ το ζήτημα της υπαγωγής στις οικείες διατάξεις του νόμου και της διακήρυξης του οικείου ευρήματος, συνιστά αντικείμενο νομικής αξιολόγησης (Αποφάσεις ΑΕΠΠ 80/2018, 417/2020, 507/2021, ΔΕφΠειρ Ν125/2021 αναστέλλουσα Απόφαση ΑΕΠΠ 872/2021). Περαιτέρω, οι ΣΤΕ ΕΑ 48/2021 και η ΔΕφΘεσσ 50/2021, ουδόλως αναφέρουν οτιδήποτε περί χρονοσήμανσης της υπογραφής, πολλώ δε μάλλον ότι η εκ διαπιστευμένου τρίτου πιστοποίηση χρονοσήμανσης συνιστά προϋπόθεση εγκυρότητας αυτής, αλλά μόνο ότι απαιτείται για το παραδεκτό των εγγράφων της προσφοράς έγκυρη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή. Περαιτέρω, σε αντίθεση με το πραγματικό της Απόφασης ΑΕΠΠ 1044/2021, εν προκειμένω δεν προκύπτει μη διαθεσίμος ή διαρκώς μεταβαλλόμενος, αναλόγως ανοίγματος του αρχείου, χρόνος υπογραφής, αλλά αυτός αναφέρεται στην υπογραφή και είναι αμετάβλητος.

Εν προκειμένω ειδικότερα (Απόφαση ΑΕΠΠ 1546/2021), στις διατάξεις της διακήρυξης, άρθρο 3, ρητά αναγράφεται ότι «3.1. Οι προσφορές υποβάλλονται από τους ενδιαφερομένους ηλεκτρονικά, μέσω της

διαδικτυακής πύλης www.promitheus.gov.gr του ΟΠΣ ΕΣΗΔΗΣ, μέχρι την καταληκτική ημερομηνία και ώρα που ορίζεται στο άρθρο 18 της παρούσας διακήρυξης, σε ηλεκτρονικό φάκελο του υποσυστήματος «ΕΣΗΔΗΣ- ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ» και υπογράφονται, τουλάχιστον, με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, η οποία υποστηρίζεται από αναγνωρισμένο (εγκεκριμένο) πιστοποιητικό, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 37 του ν. 4412/2016... 3.5. ε) Στη συνέχεια, οι προσφέροντες παράγουν από το υποσύστημα τα ηλεκτρονικά αρχεία [«εκτυπώσεις» των Δικαιολογητικών Συμμετοχής και της Οικονομικής Προσφοράς τους σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF)]. Τα αρχεία αυτά γίνονται αποδεκτά, εφόσον φέρουν, τουλάχιστον προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, η οποία υποστηρίζεται από αναγνωρισμένο (εγκεκριμένο) πιστοποιητικό και επισυνάπτονται στους αντίστοιχους (υπο)φακέλους της προσφοράς.», το δε άρ. 24.5 ότι «24.5 Επισημαίνεται ότι οικονομικός φορέας παράγει, κατά περίπτωση, από το Υποσύστημα ΕΣΗΔΗΣ-Δημόσια Έργα τα ηλεκτρονικά αρχεία («εκτυπώσεις») των Δικαιολογητικών Συμμετοχής, Τεχνικής Προσφοράς και της Οικονομικής Προσφοράς σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF), τα οποία υποβάλλονται και γίνονται αποδεκτά, υπογεγραμμένα, τουλάχιστον, με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, η οποία υποστηρίζεται από αναγνωρισμένο (εγκεκριμένο) πιστοποιητικό και επισυνάπτονται στους αντίστοιχους ηλεκτρονικούς (υπο)φακέλους της προσφοράς.». Επιπλέον, κατά τη με αρ. 166278/30-6-2021 Κοινής Υπουργικής Απόφασης (2813 Β') «Ρυθμίσεις τεχνικών ζητημάτων που αφορούν στην ανάθεση των Δημοσίων Συμβάσεων έργων, μελετών, και παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών με χρήση των επιμέρους εργαλείων και διαδικασιών του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.), που συνιστά μέρος του κανονιστικού πλαισίου της διαδικασίας, κατ' άρ. 7.1 της διακήρυξης, μνημονευόμενη ως «ΚΥΑ ΕΣΗΔΗΣ-Δημόσια Έργα», στο άρ. 9 αυτής ορίζεται ότι «Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται σύμφωνα με τις διατάξεις της υπό στοιχεία ΥΑΠ/Φ.40.4/163/07.02.2013 υπουργικής απόφασης του Υφυπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Β΄

401) από τρίτους εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς υποχρεωτικά πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των προαναφερόμενων φορέων προς τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών, η οποία διαβιβάζεται στον χρήστη μέσω του υποσυστήματος ΕΣΗΔΗΣ-Δημόσια Έργα και η οποία επέχει θέση εγγράφου βέβαιης χρονολογίας. Δεν επιτρέπεται στην αναθέτουσα αρχή/στον αναθέτοντα φορέα ή στον Διαχειριστή του Συστήματος, ή του υποσυστήματος ΕΣΗΔΗΣ-Δημόσια Έργα η παρέμβαση στη διαδικασία χρονοσήμανσης, όπως περιγράφεται ανωτέρω., κατά το δε άρ. 8.2 αυτής ορίζεται ότι «2. Τα σχετικά στοιχεία αποστολής, κοινοποίησης, υποβολής ή ανάρτησης που αποτυπώνονται στις αντίστοιχες οθόνες της διεπαφής του χρήστη, και ειδικότερα ο καταγεγραμμένος χρόνος αυτών, αποτελούν απόδειξη επικοινωνίας και διακίνησης εγγράφων μέσω του υποσυστήματος ΕΣΗΔΗΣ-Δημόσια Έργα. Οι σχετικές προθεσμίες αρχίζουν την επομένη της ημέρας της προαναφερθείσας κατά περίπτωση αποστολής, κοινοποίησης ή υποβολής και λήγουν όταν περάσει ολόκληρη η τελευταία ημέρα και ώρα 23:59:59 και, αν είναι επίσημη αργία ή Σάββατο, όταν περάσει ολόκληρη η επομένη εργάσιμη και ώρα 23:59:59, εκτός αν με τα έγγραφα της σύμβασης ορίζεται συγκεκριμένη ημέρα και ώρα. Ειδικότερα η κοινοποίηση πραγματοποιείται μέσω της λειτουργικότητας της Επικοινωνίας. Η επιτυχής αποστολή μηνύματος μέσω της Επικοινωνίας λογίζεται και ως επιτυχή παραλαβή του από τον αποδέκτη..». Άρα, τόσο ο χρόνος υποβολής της προσφοράς και οποιαδήποτε ηλεκτρονική επικοινωνία μέσω του συστήματος βεβαιώνονται αυτόματα από το σύστημα με υπηρεσίες χρονοσήμανσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 37 του ν. 4412/2016 και το άρθρο 9 και το άρ. 8.2 της ως άνω Υπουργικής Απόφασης (που αφορά τη χρονοσήμανση εντός και δια του ιδίου του ΕΣΗΔΗΣ και όχι των υπογραφών των εγγράφων των προσφορών). Εξάλλου, ρητά το ως άνω άρ. 9 ορίζει ότι ακριβώς αυτή η συστημική χρονοσήμανση του ΕΣΗΔΗΣ καθιστά κάθε διαβιβαζόμενο έγγραφο, έγγραφο βεβαίας χρονολογίας, με συνέπεια αλυσιτελώς, ως και αβασίμως να

προβάλλονται οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος περί αβεβαίου χρόνου των εγγράφων της προσφοράς του πρώτου παρεμβαίνοντος. Επομένως, η βεβαίωση αυτή λαμβάνει χώρα δια της ασφαλούς χρονοσήμανσης του ιδίου του ΕΣΗΔΗΣ, χωρίς ουδεμία μνεία στην ως άνω ΚΥΑ, αλλά ούτε στη διακήρυξη, περί απαίτησης περί πιστοποιημένης χρονοσήμανσης επί της ψηφιακής υπογραφής εκ τρίτου φορέα, απαίτηση που ακόμη άλλωστε και αν υποτεθεί ότι σκοπούσε να θεσπισθεί ουδόλως πάντως προκύπτει καθ' οιαδήποτε σαφήνεια από το κανονιστικό περιεχόμενο της διαδικασίας και άρα, δεν δύναται να αποτελέσει έρεισμα αποκλεισμού προσφοράς (βλ. και Απόφαση ΑΕΠΠ 80/2018, σκ. 38-39). Τούτο επιρρωνύεται και εκ των ως άνω προβλέψεων του άρ. 3 και του άρ. 24 της διακήρυξης, που αναφέρονται αποκλειστικά σε διάθεση «εγκεκριμένη[ς] προηγμένη[ς] ηλεκτρονική[ς] υπογραφή[ς] ή προηγμένη[ς] ηλεκτρονική[ς] υπογραφή[ς], δηλαδή υπογραφής που υποστηρίζεται από εγκεκριμένο πιστοποιητικό το οποίο χορηγήθηκε από έναν εγκεκριμένο πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/767/ΕΚ και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 και τις διατάξεις της ως άνω ΚΥΑ. Επομένως, ουδόλως αναφέρεται σε οτιδήποτε περί χρονοσήμανσης της υπογραφής ούτε σε διαπιστευμένο ή εν γένει τρίτο φορέα χρονοσήμανσης ούτε οι υπηρεσίες πιστοποίησης χρονοσήμανσης ταυτίζονται ή περιέχονται υποχρεωτικά και κατά νόμο στις υπηρεσίες πιστοποίησης ηλεκτρονικής υπογραφής, που είναι και οι μόνες που ζητούνται και δη, με οιαδήποτε σαφήνεια. Αντίθετα, η πιστοποίηση χρονοσήμανσης συνιστά πρόσθετο χαρακτηριστικό σε σχέση με την εγκυρότητα και πιστοποίηση της προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής από διαπιστευμένο φορέα πιστοποίησης (τέτοιων ακριβώς υπογραφών), εξ ου άλλωστε και προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή χωρίς τέτοια πιστοποιημένη χρονοσήμανση, αναγνωρίζεται ως βεβαιούμενα αποδιδόμενη στον υπογράψαντα καθ' ου, από το πρόγραμμα ανάγνωσης ηλεκτρονικών εγγράφων pdf, Acrobat Reader, κατά τους αυτοματοποιημένους προγραμματιστικούς ελέγχους του σε συμμόρφωση με την κείμενη νομοθεσία, κατά το άνοιγμα των οικείων αρχείων της προσφοράς του. Περαιτέρω, σε

αντίθεση με τα όσα ισχυρίζεται αβασίμως ο προσφεύγων, ούτε από τις ως άνω διατάξεις της διακήρυξης ούτε από τον Νόμο προκύπτει η υποχρέωση του συμμετέχοντος στο διαγωνισμό όπως, επιπλέον, της ψηφιακής υπογραφής εφοδιαστεί και με πιστοποιημένες υπηρεσίες χρονοσήμανσης, που συμπληρώνουν την ψηφιακή υπογραφή. Και ναι μεν τεχνικά είναι δυνατόν η ψηφιακή υπογραφή να είναι διασυνδεδεμένη ειδικά με τον εθνικό χρόνο, προβαίνοντας στις κατάλληλες ρυθμίσεις κατά την εγκατάσταση των πιστοποιητικών ψηφιακής υπογραφής στον υπολογιστή του οικονομικού φορέα, θα μπορούσε δε να απαιτηθεί εάν το ζητούσε η διακήρυξη, πάντως, τέτοια υποχρέωση χωρίς να προβλέπεται στη διακήρυξη δεν μπορεί να επιβληθεί. Περαιτέρω, οι απαιτούμενες κατά τη διάταξη του άρθρου 9 της παραπάνω ΚΥΑ, όπως και κατά τις αντίστοιχες διατάξεις της οικείας Διακήρυξης, διατυπώσεις περί χρονοσήμανσης αφορούν στο χρόνο υποβολής των προσφορών των διαγωνιζομένων, στην οποία περιλαμβάνεται η οικονομική προσφορά του οικονομικού φορέα και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, στον ηλεκτρονικό τόπο του διαγωνισμού (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.), έτσι ώστε να εξακριβώνεται με ευχέρεια και ασφάλεια ότι καθεμία προσφορά υποβλήθηκε νομίμως στον εκάστοτε ακριβή χρόνο πριν από την ορισθείσα καταληκτική ημεροχρονολογία και ώρα υποβολής των προσφορών κάθε διαγωνισμού. Έτι, περαιτέρω, ρητά κατά τη διακήρυξη και τις διατάξεις στις οποίες παραπέμπει, η βεβαίωση που αυτόματα παρέχει το σύστημα για τη χρονοσήμανση του εγγράφου, καθιστά αυτό έγγραφο βέβαιης ημεροχρονολογίας χωρίς άλλη διατύπωση. Επομένως, από τη στιγμή που το έγγραφο-δικαιολογητικό συμμετοχής στο διαγωνισμό υποβάλλεται στον διαγωνισμό μέσω ΕΣΗΔΗΣ δεν μπορεί να προκύψει προβληματισμός ή αμφιβολία για τον χρόνο σύνταξης του εγγράφου σε σχέση με τον χρόνο υποβολής του, αφού βεβαιωθεί από το ίδιο το ΕΣΗΔΗΣ με τον τρόπο που προβλέπουν οι κείμενες διατάξεις, προσδίδει στο έγγραφο βεβαία ημεροχρονολογία (ad hoc ΑΕΠΠ 3ου Κλιμ. 80/2018, 7ου Κλιμ. 417/2020, βλ. και Μιχαήλ Διαθεσόπουλος, «ΤΑ ΝΕΑ ΑΡΘΡΑ 102 ΚΑΙ 310 Ν. 4412/2016 ΜΕΤΑ ΤΟ Ν. 4782/2021 ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ» ΠειρΝομ 1/2021, υποσημ. 32 με

παραπομπές.). Εξάλλου, ουδόλως από τον νόμο προκύπτει ότι για την εννοιολογική στοιχειοθέτηση της προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής, απαιτείται τέτοια πιστοποίηση χρονοσήμανση εκ πιστοποιητικού τρίτου πιστοποιημένου παρόχου υπηρεσιών χρονοσήμανσης. Ειδικότερα, κατ' άρ. 2 παρ. 49 του νυν ισχύοντος πλέον Ν. 4727/2020 η προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που εν προκειμένω ζητήθηκε από τη διακήρυξη, ορίζεται ως εξής «49. Προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή: ηλεκτρονική υπογραφή που πληροί τις ακόλουθες απαιτήσεις: α) συνδέεται κατά τρόπο μοναδικό με τον υπογράφοντα, β) είναι ικανή να ταυτοποιεί τον υπογράφοντα, γ) δημιουργείται με δεδομένα δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής τα οποία ο υπογράφων μπορεί, με υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης, να χρησιμοποιεί υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο, και δ) συνδέεται με τα δεδομένα που έχουν υπογραφεί σε σχέση με αυτή, κατά τρόπο ώστε να μπορεί να ανιχνευθεί οποιαδήποτε επακόλουθη τροποποίηση των εν λόγω δεδομένων.», ενώ αντίθετα το ζήτημα της πιστοποιημένης χρονοσήμανσης εκ πιστοποιημένου προς τούτο φορέα τίθεται επί της πιστοποιημένης χρονοσφραγίδας (αρ. 2 παρ. 21 «21. Εγκεκριμένη ηλεκτρονική χρονοσφραγίδα: ηλεκτρονική χρονοσφραγίδα που πληροί τις ακόλουθες απαιτήσεις: α) συνδέει την ημερομηνία και την ώρα με τα δεδομένα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αποκλείεται ευλόγως η δυνατότητα μη ανιχνεύσιμης τροποποίησης των δεδομένων, β) βασίζεται σε χρονική πηγή ακριβείας συνδεδεμένη με τη Συντονισμένη Παγκόσμια Ώρα και γ) φέρει προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του εγκεκριμένου παρόχου υπηρεσιών εμπιστοσύνης ή έχει υπογραφεί με κάποια άλλη ανάλογη μέθοδο.») που ουδόλως εν προκειμένω ζητήθηκε και η οποία διαχωρίζεται από την προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή κατά τις παρ. 53 («53. Υπηρεσία εμπιστοσύνης: ηλεκτρονική υπηρεσία, η οποία συνίσταται: α) στη δημιουργία, εξακρίβωση και επικύρωση ηλεκτρονικών υπογραφών, ηλεκτρονικών σφραγίδων ή ηλεκτρονικών χρονοσφραγίδων, ηλεκτρονικών υπηρεσιών συστημένης παράδοσης και πιστοποιητικών που σχετίζονται με τις υπηρεσίες αυτές, ή β) στη δημιουργία, εξακρίβωση και επικύρωση πιστοποιητικών για επαλήθευση της ταυτότητας ιστοτόπων, ή γ) στη διαφύλαξη ηλεκτρονικών

υπογραφών, σφραγίδων ή πιστοποιητικών που σχετίζονται με τις υπηρεσίες αυτές.») και 2 (περί των αρμοδιοτήτων αρχών πιστοποίησης «2. Αρχή Πιστοποίησης: η οντότητα που είναι αρμόδια για την τεχνική διαχείριση των πιστοποιητικών ηλεκτρονικής υπογραφής ή ηλεκτρονικής σφραγίδας ή ηλεκτρονικής χρονοσφραγίδας για ολόκληρο τον κύκλο ζωής τους.») του ως άνω άρ. 2 Ν. 4727/2020. Τούτο ενώ κατά τα άρ. 15 παρ. 1 και 16 του ως άνω Ν. 4727/2020 ορίζεται ότι «άρθρο 15 Ηλεκτρονικά ιδιωτικά έγγραφα 1. Ηλεκτρονικά ιδιωτικά έγγραφα που εκδίδονται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες με χρήση εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπογραφής ή εγκεκριμένης ηλεκτρονικής σφραγίδας, γίνονται υποχρεωτικά αποδεκτά από τους φορείς του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια όλων των βαθμών και τις εισαγγελίες όλης της χώρας και από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες κατά την ηλεκτρονική διακίνησή τους... άρθρο 16 Δικονομικές Ρυθμίσεις για τα Ηλεκτρονικά έγγραφα 1. Ηλεκτρονικό έγγραφο που φέρει απλή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του εκδότη του αποτελεί μηχανική απεικόνιση, κατά την έννοια του άρθρου 444 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Στην περίπτωση του άρθρου 160 του Αστικού Κώδικα και του Άρθρου 443 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας απαιτείται εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή εγκεκριμένη ηλεκτρονική σφραγίδα. 2. Ηλεκτρονικά έγγραφα με απλή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή εκτιμώνται ελεύθερα ως νόμιμα αποδεικτικά μέσα κατά τις ισχύουσες δικονομικές διατάξεις.». Εξάλλου, κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 (το άρ. 26 του οποίου ορίζει την προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή κατά τον ίδιο τρόπο με τις ανωτέρω διατάξεις, ενώ τα άρ. 41-42 αυτού ορίζουν την ηλεκτρονική χρονοσφραγίδα κατά διακριτό τρόπο από την προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, ομοίως με τις ανωτέρω εθνικές διατάξεις), οι απαιτήσεις για τα εγκεκριμένα πιστοποιητικά ηλεκτρονικής υπογραφής ορίζονται κατά το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι ως εξής «Τα εγκεκριμένα πιστοποιητικά ηλεκτρονικής υπογραφής περιέχουν:α) ένδειξη, τουλάχιστον σε μορφή κατάλληλη για αυτοματοποιημένη επεξεργασία, ότι το πιστοποιητικό έχει εκδοθεί ως εγκεκριμένο πιστοποιητικό ηλεκτρονικής υπογραφής· β) ένα σύνολο δεδομένων

που αντιπροσωπεύουν αναμφίσημα τον εγκεκριμένο πάροχο υπηρεσιών εμπιστοσύνης ο οποίος έχει εκδώσει τα εγκεκριμένα πιστοποιητικά και περιλαμβάνουν τουλάχιστον το κράτος μέλος στο οποίο είναι εγκατεστημένος και σε περίπτωση που πρόκειται για νομικό πρόσωπο: το όνομα και, κατά περίπτωση, τον αριθμό μητρώου του, όπως αναφέρεται στα επίσημα αρχεία, σε περίπτωση που πρόκειται για φυσικό πρόσωπο: το όνομα του προσώπου· γ) τουλάχιστον το όνομα του υπογράφοντος ή ένα ψευδώνυμο· εάν χρησιμοποιείται ψευδώνυμο, πρέπει να αναφέρεται σαφώς· δ) δεδομένα επικύρωσης ηλεκτρονικής υπογραφής που αντιστοιχούν στα δεδομένα δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής· ε) λεπτομέρειες για την έναρξη και τη λήξη της περιόδου ισχύος του πιστοποιητικού· στ) τον κωδικό ταυτότητας του πιστοποιητικού, ο οποίος πρέπει να είναι μοναδικός για τον εγκεκριμένο πάροχο υπηρεσιών εμπιστοσύνης· ζ) την προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή την προηγμένη ηλεκτρονική σφραγίδα του εκδίδοντος εγκεκριμένου παρόχου υπηρεσιών εμπιστοσύνης· η) την τοποθεσία όπου διατίθεται δωρεάν το πιστοποιητικό το οποίο τεκμηριώνει την προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή την προηγμένη ηλεκτρονική σφραγίδα που αναφέρεται στο στοιχείο ζ)· θ) την τοποθεσία των υπηρεσιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την άντληση πληροφοριών σχετικά με το καθεστώς ισχύος του εγκεκριμένου πιστοποιητικού· ι) σε περίπτωση που τα δεδομένα δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής τα οποία σχετίζονται με τα δεδομένα επικύρωσης ηλεκτρονικής υπογραφής βρίσκονται σε εγκεκριμένη διάταξη δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής, κατάλληλη σχετική ένδειξη, τουλάχιστον σε μορφή κατάλληλη για αυτοματοποιημένη επεξεργασία», ομοίως δε κατά το ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ ουδέν σχετικό με πιστοποιημένη εκ τρίτου χρονοσήμανση ορίζεται για τις απαιτήσεις εγκεκριμένων διατάξεων δημιουργίας ηλεκτρονικής υπογραφής (Απόφαση ΑΕΠΠ 1ου Κλιμ.. 507/2021). Σε κάθε περίπτωση, μέσω του ελέγχου της ψηφιακής υπογραφής από την αναθέτουσα αρχή δύναται να ανιχνεύεται ευχερώς όποια τυχόν ενδεχόμενη τροποποίηση του εγγράφου σε σχέση με το αρχικό, εν πάσει περιπτώσει δεν ισχυρίζεται ο προσφεύγων ότι το περιεχόμενο των επίμαχων εγγράφων που υπέβαλλε ο καθ' ου αλλοιώθηκε με οποιονδήποτε

τρόπο σε χρόνο μεταγενέστερο της υπογραφής τους (Αποφάσεις ΑΕΠΠ 80/2018, 417/2020). Άλλωστε, εν προκειμένω ούτε από τις διατάξεις της διακήρυξης ούτε από το ισχύον νομικό καθεστώς προκύπτει υποχρέωση του μετέχοντος στον διαγωνισμό, όπως επιπλέον της ψηφιακής υπογραφής, υποχρεούται να εφοδιαστεί και με πιστοποιημένες υπηρεσίες χρονοσήμανσης, που θα συμπληρώνουν την ψηφιακή υπογραφή του (ΔΕφΠειρ Ν125/2021) ούτε η εκ πιστοποιημένου τρίτου χρονοσήμανση συνιστά εννοιολογικό στοιχείο και προϋπόθεση της υπόστασης ή του εγκύρου της προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής, όπως ήδη προκύπτει εκ των ανωτέρω αναφερθέντων. Τούτο, ενώ η σύνδεση της μόνης και δη, ρητής σχετικής απαίτησης, ήτοι περί προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής με περαιτέρω αυτοτελή και ουδόλως συνεχόμενη αναγκαίως κατά νόμο με αυτή, απαίτηση για πιστοποίηση χρονοσήμανσης υπογραφής συνιστά अपαράδεκτη μεταβολή της ίδιας της κατά νόμο έννοιας της προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής και των προϋποθέσεων υποστατού και εγκύρου αυτής και ιδίως, όταν εν προκειμένω τέτοια περαιτέρω απαίτηση δεν προκύπτει ούτε από όρο της διακήρυξης και δη, σαφή, συνιστά και ανεπίτρεπτη μεταβολή κατά την αξιολόγηση του κανονιστικού πλαισίου της διαδικασίας, το οποίο οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος αποπειρώνται απαραδέκτως και ανεπικαίρως, δεδομένης της ανεπιφύλακτης συμμετοχής του, να μεταβάλουν με πρόσθετες απαιτήσεις. Κατά συνέπεια όλων των ανωτέρω, οι κατά του πρώτου παρεμβαίνοντος ισχυρισμοί της προσφυγής, είναι απορριπτέοι.

5. Επειδή, επομένως, πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή η Προδικαστική Προσφυγή. Να γίνει δεκτή η πρώτη παρέμβαση, να απορριφθεί η δεύτερη. Να ακυρωθεί η προσβαλλομένη καθ' ο μέρος κρίθηκε δεκτή η.....

6. Επειδή, ύστερα από την προηγούμενη σκέψη, πρέπει να επιστραφεί το παράβολο.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δέχεται εν μέρει την Προδικαστική Προσφυγή.

Δέχεται την πρώτη Παρέμβαση.

Απορρίπτει τη δεύτερη Παρέμβαση.

Ακυρώνει την Απόφαση 273/2021 της Οικονομικής Επιτροπής της αναθέτουσας, καθ' ο μέρος έκρινε αποδεκτό τον δεύτερο παρεμβαίνοντα.

Ορίζει την επιστροφή του παραβόλου.

Κρίθηκε, αποφασίσθηκε και εκδόθηκε στις 25-10-2021.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΩΚΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΣΑΒΒΑΣ ΜΑΚΡΙΔΗΣ